

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.02.2002, sp. zn. 25 Cdo 1161/2000, ECLI:CZ:NS:2002:25.CDO.1161.2000.1

Číslo: 71/2002

Právní věta:

Výše nároku na náhradu nákladů na výživu pozůstalých se v občanskoprávních vztazích řídí rozsahem zákonné vyživovací povinnosti zemřelého, popřípadě rozsahem, v jakém na výživu skutečně přispíval.

Celková náhrada nákladů na výživu všech pozůstalých podle § 448 odst. 2 obč. zák. (tj. součet všech náhrad) nesměla v době do 31. 5. 1994 - s výjimkou případů škody způsobené úmyslně, popřípadě hrubou nedbalostí - překročit částku stanovenou postupem podle tehdy platného ustanovení § 195 odst. 2 zák. práce, a po tomto datu je celková náhrada omezena již jen výší průměrného výdělku zemřelého.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 20.02.2002

Spisová značka: 25 Cdo 1161/2000

Číslo rozhodnutí: 71

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náhrada škody

Předpisy: § 195 odst. 2 předpisu č. 65/1965Sb.

§ 447 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 448 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O b v o d n í s o u d pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 30. 6. 1998, ve spojení s doplňujícím rozsudkem ze dne 21. 7. 1999, uložil žalované povinnost zaplatit první žalobkyni za období od 11. 8. 1992 do 30. 6. 1998 částku 106 050 Kč s 16% úrokem od 17. 10. 1997 do zaplacení a platit jí měsíčně částku 1500 Kč od 1. 7. 1998, a druhé žalobkyni zaplatit za totéž období částku 110 147 Kč s 16% úrokem od 17. 10. 1997 do zaplacení a měsíčně jí platit částku 2438 Kč od 1. 7. 1998 do ukončení studia na vysoké škole, nejdéle do 26 let věku, a ve zbytku žalobu zamítl. Z důvodu nedostatku pasivní legitimace zamítl žalobu proti ČP (tehdejší první žalované), a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Rozhodl tak o uplatněném nároku na náhradu nákladů na výživu pozůstalých po zemřelém J. H., manželu první žalobkyně a otci druhé žalobkyně. Při svém rozhodnutí vycházel ze zjištění, že J. H.

zemřel následkem dopravní nehody, kterou dne 10. 8. 1992 zavinil příslušník policie při jízdě služebním vozem nepřiměřenou rychlostí pod vlivem alkoholu. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že je dána odpovědnost žalované za škodu podle § 420 odst. 2 obč. zák. ve spojení s § 49 odst. 5 a 6 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, a při určení výše náhrady nákladů na výživu vycházel v souladu s ustanovením § 448 odst. 2 obč. zák. z průměrného výdělku zemřelého ve výši 9699 Kč a z rozsahu výživného, které by náleželo každé z oprávněných podle zákona o rodině. Dovodil, že první žalobkyni nárok podle ustanovení § 448 obč. zák. sice nevznikl, neboť její příjem po úmrtí manžela (plat spolu s vdovským důchodem s přihlédnutím k její vyživovací povinnosti k dceři) převyšuje částku, která by jí zaručila zachování stejné životní úrovně, jakou měla za manželova života, avšak vzhledem k tomu, že manžel jí pomáhal v domácnosti a též při údržbě rekreační chaty, soud jí přiznal částku 1500 Kč měsíčně od 11. 8. 1992 do 30. 6. 1998 (celkem 106 050 Kč), která jí bude od 1. 7. 1998 poskytována jako renta. Při výpočtu náhrady pro druhou žalobkyni soud vycházel z výše jejího sirotčího důchodu (757 Kč), za přiměřené výživné od otce považoval částku 2200 Kč, takže za období od 10. 8. 1992 do 31. 8. 1997 jí přiznal 85 767 Kč. Od 1. 9. 1997, kdy došlo ke změně poměrů (druhá žalobkyně začala studovat na vysoké škole), vycházel z přiměřené částky výživného 5000 Kč měsíčně, což po odečtení sirotčího důchodu ve výši 2562 Kč činí za dobu do 30. 6. 1998 částku 24 380 Kč, a od 1. 7. 1998 jí náleží renta ve výši 2438 Kč.

K odvolání žalobkyň M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 21. 12. 1999 rozsudek soudu prvního stupně v zamítavých výrocích ve věci samé ve vztahu k první žalobkyni co do částky 191 124,80 Kč s příslušenstvím a ohledně měsíční renty 3000 Kč od 1. 7. 1998, a ve vztahu k druhé žalobkyni co do částky 50 320,80 Kč s příslušenstvím a ohledně měsíční renty 1000 Kč od 1. 7. 1998 potvrdil, a dále jej v těchto výrocích změnil tak, že žalované uložil povinnost zaplatit první žalobkyni dalších 106 050 Kč s příslušenstvím, za období od 1. 7. 1998 do 31. 12. 1999 dalších 27 000 Kč a od 1. 1. 2000 platit jí měsíčně další částku 1500 Kč, tj. 3000 Kč měsíčně, a druhé žalobkyni zaplatit dalších 41 143 Kč s příslušenstvím, za období od 1. 7. 1998 do 31. 12. 1999 dalších 10 116 Kč a od 1. 1. 2000 jí platit měsíčně dalších 562 Kč, tj. rentu 3000 Kč měsíčně. Řízení o odvolání žalované zastavil a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů. Odvolací soud vycházel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně a shodně s ním při určení výše nákladů na výživu vycházel z ustanovení § 448 a § 447 odst. 2 obč. zák. Nepřisvědčil námitce v odvolání, že u nároku na náhradu nákladů na výživu se nepřihlíží k příjmům pozůstalé manželky, ani námitce, že nelze použít ustanovení zákona o rodině při úvaze o rozsahu výživného. Dovodil, že rozsah náhrady nákladů na výživu pozůstalému dítěti je určen rozsahem výživného, které mu náleží ve smyslu ustanovení § 85 a § 96 zákona o rodině s přihlédnutím k tomu, v jaké míře zemřelý rodič o dítě osobně pečoval. Při určení výše náhrady soud vychází z průměrného výdělku zemřelého a tuto výši úhrnem nesmí překročit. Na rozdíl od soudu prvního stupně hodnotil větší měrou osobní přínos zemřelého manžela do domácnosti a dovodil, že v daném případě jej lépe vystihuje peněžní důchod pozůstalé manželce ve výši 3000 Kč měsíčně, a to i s přihlédnutím k výši jejího vdovského důchodu, a za odpovídající výši náhrady nákladů na výživu dcery zemřelého považoval za období od 11. 8. 1992 do 31. 8. 1997 částku 2000 Kč měsíčně a od 1. 9. 1997 nadále částku 3000 Kč měsíčně rovněž s přihlédnutím k výši sirotčího důchodu. Návrh žalobkyň na připuštění dovolání odvolací soud zamítl, neboť jeho rozhodnutí nemá po právní stránce zásadní význam. Proti tomuto rozsudku, a to v rozsahu, v jakém byla žaloba zamítnuta, podaly žalobkyně dovolání z důvodu podle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. Namítají, že se soud náležitě nezabýval prokázanými skutkovými okolnostmi a zejména tím, že v daném případě se jedná ve smyslu ustanovení § 447 odst. 2 obč. zák. o škodu způsobenou hrubou nedbalostí, takže pokud by byly shledány důvody zvláštního zřetele hodné, bylo možno při určování výše náhrady překročit limit daný tímto ustanovením. Odvolacímu soudu vytýkají, že důsledně nevycházel z ustanovení § 447 a § 448 obč. zák. a neposuzoval, zda žalobkyním náleží náhrada s omezením nebo v plné výši. Podle jejich názoru je výše náhrady nákladů na výživu pozůstalých dána rozdílem mezi příjmem zemřelého a důchody (vdovským a sirotčím) jim poskytovanými. Namítají, že při určování výše nákladů na výživu nelze vycházet z ustanovení § 85

zák. o rod. a že odvolací soud svůj názor opřel o judikáty z doby, kdy v občanském zákoníku nebylo ustanovení o hrubé nedbalosti. Po novelizaci těchto ustanovení zákonem č. 131/1982 Sb. výše náhrady pozůstalých již nemá charakter výživného podle zákona o rodině, ale jedná se o formu odškodnění a nevyžaduje se odkázanost výživou na zemřelého (R 50/1985). Výše náhrady na výživu tudíž vychází z rozdílu mezi příjmem zemřelého a důchody poskytovanými žalobkyním. Za otázku zásadního právního významu proto považují, jakým způsobem má být určována výše peněžitého důchodu pozůstalých podle ustanovení § 448 v návaznosti na § 447 odst. 2 obč. zák. Navrhly zrušení rozsudku odvolacího soudu a vrácení věci k dalšímu řízení.

Podle ustanovení části dvanácté, hlavy I, bodu 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona (1. 1. 2001) nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000).

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, účastníkem řízení, zastoupeným advokátem, se nejprve zabýval přípustností dovolání podle § 239 odst. 2 o. s. ř. Zjistil, že dovolací důvod není naplněn, a proto dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 239 odst. 2 o. s. ř., nevyhoví-li odvolací soud návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání, který byl učiněn nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku nebo před vyhlášením (vydáním) usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, je dovolání podané tímto účastníkem přípustné, jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam.

Dovolání je podle tohoto ustanovení přípustné pro řešení právních otázek, jde-li zároveň o právní otázku zásadního významu, tedy jestliže odvolací soud posuzoval právní otázku, která v projednávané věci měla zásadní význam pro rozhodnutí a která judikaturou vyšších soudů nebyla vyřešena, popř. jejíž výklad se v judikatuře těchto soudů neustálil. Nesprávným právním posouzením věci je i její posouzení neúplné.

Dovolatelky namítají, že odvolací soud pochybil při právním posouzení věci (§ 241 odst. 3 písm. d/ o. s. ř.), neboť při určování výše peněžitého důchodu pozůstalých podle § 448 obč. zák. aplikoval sice správný právní předpis, avšak nesprávně ho vyložil, a že za právně významnou nepovažoval otázku, zda byla škoda způsobena hrubou nedbalostí ve smyslu § 447 odst. 2 obč. zák., a tudíž nedospěl ani k odpovídajícím právním závěrům.

Podle ustanovení § 448 odst. 1 obč. zák. při usmrcení se hradí peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Náhrada nákladů na výživu náleží pozůstalým, pokud tyto náklady nejsou hrazeny dávkami důchodového zabezpečení poskytnutými z téhož důvodu. Podle odst. 2 tohoto ustanovení při výpočtu náhrady se vychází z průměrného výdělku zemřelého; náhrada nákladů na výživu všech pozůstalých nesmí však úhrnem převýšit částku, do které by náležela zemřelému náhrada za ztrátu na výdělku podle ustanovení § 447 odst. 2 obč. zák.

Podle ustanovení § 447 odst. 2 obč. zák. náhrada za ztrátu na výdělku spolu s výdělkem poškozeného a s případným invalidním důchodem nebo částečným invalidním důchodem nesmí přesahovat částku stanovenou předpisy pracovního práva pro náhradu škody při pracovních úrazech a nemocech z povolání. Toto omezení neplatí, byla-li škoda způsobena úmyslně; z důvodů zvláštního zřetele

hodných může soud určit vyšší částku náhrady též tehdy, byla-li škoda způsobena hrubou nedbalostí.

Existence nároku podle § 448 obč. zák. je závislá buď na právní povinnosti k poskytování výživného, nebo na tom, že byt zemřelý k tomu nebyl podle zákona povinen, výživné skutečně poskytoval; výše náhrady je tedy přímo úměrná výživě, které se pozůstalým dostávalo nebo mělo dostávat od zemřelého za jeho života. Dovolatelkám je třeba přisvědčit v tom, že nárok jimi uplatňovaný je nárokem na náhradu škody a že podmínkou jeho vzniku není odkázanost výživou pozůstalých na zemřelého. Výše nároku na náhradu se však řídí rozsahem zákonné vyživovací povinnosti zemřelého, popř. rozsahem, v jakém na výživu skutečně přispíval. V tomto rozsahu pak přísluší pozůstalým náhrada podle § 448 odst. 1 obč. zák. Její výše tedy závisí na posouzení otázky rozsahu výživného, kterou soud jako předběžnou zcela správně řešil podle příslušných ustanovení zákona o rodině. Pobírají-li pozůstalí dávky důchodového zabezpečení (důchod vdovský, sirotčí), jako je tomu v daném případě, snižuje se výše náhrady o tyto částky. Pokud odvolací soud ve svém rozhodnutí poukazyval na dosavadní judikaturu, konkrétně na rozhodnutí býv. Nejvyššího soudu SSR uveřejněné pod číslem 87 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1968, a rozhodnutí býv. Nejvyššího soudu ČSR uveřejněné pod číslem 14 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1973, nepochybil, neboť tehdejší právní úprava náhrady nákladů na výživu pozůstalým vycházela ze stejných zásad jako nyní, a stanovisko býv. Nejvyššího soudu SSR uveřejněné pod číslem 50 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1985, na právním posouzení tohoto nároku nic nezměnilo. Výše nákladů na výživu pozůstalému podle § 448 odst. 1 obč. zák. je dána rozdílem mezi tím, co mu byl zemřelý povinen na výživě podle zákona o rodině poskytovat, popř. co mu poskytoval dobrovolně, a mezi výší důchodových dávek pobíraných pozůstalým z důvodu smrti osoby výživou povinné či výživu mu poskytující.

Při určení výše nákladů na výživu, jejichž náhrady podle § 448 obč. zák. se žalobkyně domáhají, odvolací soud v právním posouzení nepochybil a jeho výklad je v souladu s konstantní judikaturou. Nelze proto učinit závěr, že z pohledu této právní otázky má rozhodnutí odvolacího soudu zásadní význam. Ve vztahu k tomuto závěru proto Nejvyšší soud dovolání přípustným neshledal. Oproti tomu splnění podmínek zásadního významu po právní stránce podle § 239 odst. 2 o. s. ř. je třeba přiznat ve vztahu k druhé právní otázce, pro niž bylo dovolání podáno a k níž se odvolací soud při právním posouzení věci výslovně nevyjádřil.

Ustanovením § 447 odst. 2 obč. zák., na něž odkazuje § 448 odst. 2 obč. zák., je výše náhrady za ztrátu na výdělku omezena částkou, stanovenou předpisy pracovního práva pro náhradu škody při pracovních úrazech a nemocech z povolání. Tím občanský zákoník odkazuje na ustanovení zákoníku práce.

Podle ustanovení § 195 odst. 2 zák. práce ve znění účinném v době smrti manžela a otce žalobkyň se náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity zaměstnance poskytovala po dobu prvních dvanácti měsíců od vzniku nároku až do výše jeho průměrného výdělku před vznikem škody a po dobu poté nesměla přesáhnout částku 3000 Kč; byl-li průměrný výdělek pracovníka před vznikem škody vyšší než 3000 Kč, pak tato částka, kterou náhrada nesměla překročit, se zvyšovala o 75 % rozdílu mezi průměrným výdělkem a částkou 3000 Kč. Tato úprava v zákoníku práce platila do 31. 5. 1994. Od 1. 6. 1994, kdy byl zákoník práce novelizován a ustanovení § 195 bylo změněno, již toto omezení náhrady za ztrátu na výdělku (do výše tzv. limitovaného průměrného výdělku) neplatí. Podle nyní platné úpravy náhrady za ztrátu na výdělku podle § 195 zák. práce se náhrada poskytuje v takové výši, aby spolu s výdělkem zaměstnance po úrazu a s připočtením případného invalidního důchodu se rovnala jeho průměrnému výdělku před vznikem škody.

Vzhledem k tomu, že omezení výše náhrady za ztrátu na výdělku stanovené předpisy pracovního práva pro náhradu škody při pracovních úrazech a nemocech z povolání (§ 195 zák. práce), na které

odkazuje ustanovení § 447 odst. 2 obč. zák., bylo s účinností od 1. 6. 1994 zrušeno (zákon č. 74/1994 Sb.- novela zákoníku práce), ztratila své opodstatnění i poslední věta § 447 odst. 2 obč. zák. - umožňující v případě škody způsobené úmyslně, popř. hrubou nedbalostí, překročit částku stanovenou předpisy pracovního práva - neboť náhradu za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti lze nyní stanovit až do výše průměrného výdělků, který podle předpisů pracovního práva platných od 1. 6. 1994 není již krácen. Toto se pak promítá i v rozsahu nároku na náhradu nákladů na výživu pozůstalých podle § 448 odst. 2 obč. zák., podle nějž náhrada nákladů na výživu všech pozůstalých nesmí úhrnem převýšit částku, do které by náležela zemřelému náhrada za ztrátu na výdělků podle ustanovení § 447 odst. 2 obč. zák.

Z toho pak vyplývá, že podle § 448 odst. 2 obč. zák. celková náhrada nákladů na výživu všech pozůstalých (tj. součet všech náhrad) nesměla za dobu do 31. 5. 1994 převýšit částku vypočtenou z průměrného výdělků postupem podle tehdy platného ustanovení § 195 odst. 2 zák. práce, a po tomto datu celková náhrada nesmí převýšit částku odpovídající průměrnému výdělků zemřelého.

V daném případě průměrný výdělek zemřelého činil 9699 Kč, takže limitovaná částka vypočtená postupem podle ustanovení § 195 odst. 2 zák. práce ve znění do 31. 5. 1994 by činila 8024,25 Kč. Odvolací soud po odečtení vdovského důchodu přiznal první žalobkyni náhradu ve výši 3000 Kč, a druhé žalobkyni po odečtení sirotčího důchodu náhradu ve výši 2000 Kč a od 1. 9. 1997 ve výši 3000 Kč. Celkem tedy přiznal oběma žalobkyním na náhradě nákladů na výživu měsíčně částku 5000 Kč a od 1. 9. 1997 pak částku 6000 Kč. Vzhledem k tomu, že součet náhrad nákladů na výživu přiznaných oběma pozůstalým v době od 11. 8. 1992 do 31. 5. 1994 nepřesahoval částku, do níž by náležela zemřelému náhrada za ztrátu na výdělků, tedy částku limitovanou podle tehdy platného ustanovení § 195 odst. 2 zák. práce (§ 447 odst. 2, § 448 odst.2 obč. zák.), nepřicházelo v úvahu překročení celkové výše této náhrady, a tedy pro rozhodnutí nebylo právně významné ani rozlišení, zda škoda byla způsobena úmyslně či hrubou nedbalostí. Od 1. 6. 1994 pak výše celkové náhrady nákladů na výživu pozůstalým není již předpisy pracovního práva takto omezena. Z uvedeného vyplývá, že ve vztahu k dovolacímu přezkumu otevřené právní otázce není dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. v daném případě naplněn a že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska tohoto důvodu správný, a proto dovolací soud dovolání žalobkyně zamítl (§ 243b odst. 1 o. s. ř.).